

David Runciman

Brexitpusslet: Och var finns en Exit?

Ur *London Review of Books* 3 januari 2019

[David Runciman, som undervisar i statsvetenskap vid Cambridge, diskuterar den djupa politiska kris som skakar Storbritannien med anledning av Brexit och som vi fortfarande inte kan se slutet på.]

Brexit är framme vid spöktimmen. Till synes sannolika lösningar trollas fram ur tomma intet och varje meningsfull fråga har många tänkbara svar, och därmed troligen inget alls. Det är svårt att komma på något att säga som inte sägs någon annanstans av personer som man inte skulle vilja bli hopkopplade med. Ändå har jag en fråga som jag inte sett någon annan ställa: varför lade inte en enda konservativ parlamentsledamot ned sin röst vid förtroendeomröstningen om Theresa May? Hela tillvägagångssättet kändes lite kusligt. Omröstningen utlöstes i hemlighet en natt och fullbordades natten därpå. Deltagandet var stalinistiskt hundraprocentig – en siffra som bara gick att uppnå genom att släppa tillbaka två ledamöter som uteslutits av sitt parti efter anklagelser om sexuella övergrepp just för detta tillfälle – och sedan för att det inte blev några ogiltiga röster. Varje enskild ledamot gav på det ena eller andra sättet uttryck för sin uppfattning: 200 för, 117 mot. Fanns det verkligen ingen som kände sig genuint kluven, ur stånd att uttala sitt förtroende för premiärministern, men samtidigt ovillig att ersätta henne med någon än värre? När Jeremy Corbyn 2016 ställdes inför en förtroendeomröstning – som han för övrigt förlorade – vägrade 13 av Labours parlamentsledamöter att ta ställning, plus fyra vars röster ogiltigförklarades. Är alla Tories så mycket säkrare på sin sak?

Givetvis inte. Skälet till att ingen lade ned sin röst är att detta var en hemlig omröstning och att vägra delta är en offentlig handling. Inpiskarna kunde inte veta hur någon röstat – inte ens om alla ministrar var trogna mot sin konstitutionella plikt att endera stödja premiärministern eller avgå – medan de däremot hade reda på namnen på dem som inte lämnade in sina röstsedlar. Om man är tvungen att rösta kan man lika gärna välja sida också. Följden blev att det kraftigt splittrade resultatet var perfekt avvägt för att inte lösa något och bara stärka misstron. Tillräckligt många ledamöter röstade för May – även sådana som vill bli av med henne – för att hon ska sitta säkert för stunden. Tillräckligt många röstade mot – även sådana som är oroliga för alternativen – för att hon inte ska kunna gå vidare med sitt avtal. I Bryssel verkar följden ha blivit att öka de europeiska ledarnas beslutsamhet att inte ge vika av fruktan för att betraktas som mjuka mot det orubbliga organiserade motståndet inom den konservativa parlamentsgruppen. Men skenet kan bedra – det fanns inget organiserat bakom detta motstånd. Det uppstod genom tillfälligheternas spel.

Här ligger i ett mikrokosmos själva essensen av Brexitpusslet och skälet till att det blivit en sådan mardröm att reda ut: sitter vi fast för att vi är så splittrade eller är vi så splittrade för att vi sitter så fast? De olika politiska mekanismer vi har för att ta oss ur denna återvändsgränd verkar inte räcka till för att överbrygga mängden av djupa meningsskiljaktigheter samtidigt som dessa meningsskiljaktigheter spås på av de existerande mekanismerna. Teoretiskt borde det vara möjligt att säkra godkännande i parlamentet för den form av kompromisslösning, som May försökt uppnå, eftersom hårdföra anhängare av Brexit kan förväntas välja det hellre än risken för att det inte blir något utträde ur EU över huvud taget, och de som vill vara kvar i EU kunde tänkas vara för kompromissen hellre än ett utträde utan något avtal alls. Båda sidor verkar dock ha en enda sak gemensamt: hatet mot den form av kompromiss som Mays avtal utgör. Det är långt ifrån säkert att övertygade anhängare till Brexit hellre skulle gå med på det än alternativet med att inte lämna EU över huvud taget. De har satsat alltför mycket i denna kamp för att bli belåtna med något som bara skulle ge dem en ljummen version av deras

hjärtefråga. Ett halvfärdigt Brexit – framför allt om den största eftergiften skulle handla om den nationella suveräniteten – skulle kännas som ett högre pris än en ett direkt nederlag för dem: då anser de att det är bättre att fortsätta en utsiktslös kamp än att tvingas leva med insikten om att allt detta gjorts bara för att uppnå detta. Bättre att låta klockan ticka på till den 29 mars i förhoppning om att ett uteblivet godkännande av parlamentet innebär att det inte går att komma fram till något avtal.

För anhängarna till att stanna kvar i EU, som är trygga med vissheten om att det inte finns någon majoritet för att lämna utan något avtal, finns alltid frestelsen att trycka på för en ny folkomröstning i hopp om att vända upp och ner på resultatet från den första. Varför gå med på det här när detta kanske väntar runt hörnet? När de tre alternativen bestående av Mays avtal, inget avtal alls och en ny folkomröstning samtliga finns uppe på bordet är det små utsikter till några framsteg. För att detta ska bli möjligt krävs att ett av de tre alternativen faller bort och tvingar i varje fall en sida att välja mellan kompromiss och omedgörlighet. Men det är också orsaken till att det har visat sig så svårt att krympa tre alternativ till två, eftersom det skulle tvinga åtminstone en sida att kompromissa. Vi är splittrade för att vi sitter fast lika mycket som att vi sitter fast för att vi är splittrade.

För Labour kompliceras frågan dessutom av att partiet satsat på ett fjärde alternativ, som handlar om att fälla regeringen och få till stånd nyval. Corbyn har fått mycket kritik för att använda hela processen till att dölja sin egen ovillighet att visa de egna korten. Det anses allmänt att han satsat på en misstroendeomröstning i stället för en ny folkomröstning, vilket han som övertygad anhängare av Brexit alls inte drömmer om. Men det är den utvägen som Labours partikongress ställde sig bakom när man enades om att verka för en ny folkomröstning om det stod klart att regeringen inte gick att fälla i parlamentet. Det är med andra ord inte något riktigt ställningstagande till Europa, och inte heller om ett enat Irland, som utgör kärnan i Corbyns plan, utan snarare ett löfte om att låta en partikonferens – och därmed partimedlemmarna – avgöra politikens inriktning. Processen kring Brexit är något som den nuvarande partiledningen inte är villig att kompromissa om.

Det sätt som styrkorna nu har formerat sig på, där båda grävt ner sig bakom sina respektive röda linjer, ger ett starkt intryck av att vår politik för närvarande handlar om löften som ingen kan uppfylla. Kommer framtida historiker att betrakta hela episoden bara som ett exempel på groteska politiska överambitioner? Är Brexit ett exempel på var gränsen går för det politiskt möjliga? Kanske. Om så är fallet är det ändå betydelsefullt om vi anser att gränsen beror på målet i sig – att lämna EU – eller på de metoder som använts för att uppnå det. Det är bara så att en nation inte kan lämna en internationell organisation med vilken dess lagar och ekonomi blivit intimt sammankopplade i över 40 år. En lärdom för alla stora demokratier i detta århundrade: man är helt enkelt inte så oberoende som man skulle vilja tro. Och förvisso är det den lärdom som många europeiska ledare skulle vilja att väljarna i fler länder drar av Brexit-fiaskot. Men om detta mer är en berättelse om en rad olyckliga omständigheter än oundviklig besvikelse, då kan lärdomen bli annorlunda: inte att avstå från Brexit utan att låta bli att göra det som britterna har gjort. Det brittiska politiska systemet – parlamentarisk självständighet, en stark regeringsmakt, majoritetsval, ingen skriven konstitution, och därför en folkomröstning i all hast – är utformat för att underlätta beslutsfattande. Om vi inte klarar av att nå fram till ett beslut så är det kanske något som är fel med hela anordningen. Realpolitiker brukar tala om att om man vill uppnå målen måste man också vilja skaffa sig medlen för det. Vi saknar medlen för att kunna vilja skaffa oss dem.

Som exempel på politisk överambition skiljer sig Brexit avgörande från det andra ökända exemplet på hur den brittiska politiska eliten tagit en större tugga än man kunnat svälja: Suez. Då framgick det snabbt att en liten grupp politiker, som hade arbetat i det tysta, hyste farliga illusioner om hur stor deras makt var. De trodde att de kunde få andra – framför allt USA – att

foga sig. De hade fel. Med Brexit är det i och för sig sagt att många politiker – i synnerhet Boris Johnson – verkar hemfalla åt Suez-liknande illusioner om hur enkelt det skulle vara att få andra att foga sig efter vår vilja. Men skillnaden består i att Brexit inte handlar om någon politisk åtgärd som kokats ihop i hemlighet av en politisk elit utan kontakt med verkligheten. Det var det val folket gjorde vid en folkomröstning. Om slutsatsen blir att det inte går att genomföra så blir slutsatsen också att väljarkårens haft politiska överambitioner, när den fått möjlighet att direkt uttala sig om landets framtid. Och det är något som på sikt kan vara mer svårsmält.

Det finns tillräckligt mycket som är slumpartat i den aktuella situationen för att säga att det inte var nödvändigt att det skulle sluta på detta vis. Mycket av röran beror på en minoritetsregerings försök att genomföra en större politisk förändring när den är beroende av små grupper som den inte klarar av att kontrollera. Den viktiga roll Nordirland har fått i hela processen underskattades i samband med folkomröstningen. Men den har också överdrivits genom att regeringen oväntat fick förlita sig på stöd av DUP för att överhuvud taget kunna sitta kvar. Om May hade fått den majoritet hon trodde att nyvalet 2017 skulle ge – låt oss säga 50 ledamöter eller fler – skulle hon inte ha hamnat där hon nu befinner sig. Men inte heller det betyder att det handlar om någon väldig olyckshändelse. Det var samma väljare som åstadkom parlamentets nuvarande utseende som också låg bakom Mays ursprungliga uppdrag att hitta ett Brexitavtal som parlamentet kunde godta. May utlyste nyval med baktanken att en stor majoritet skulle ge henne starkare kort i förhandlingarna om bästa möjliga Brexitavtal. Kanske trodde folk inte på henne. Hur som helst gav de henne inte det hon bett om. De gav henne detta i stället.

Oavsett vad som händer handlar den avgörande frågan om huruvida de som är besvikna över resultatet bestämmer sig för att det har uppnåtts genom att någon form av ursprungligt löfte svikits eller på grund av att vi hamnat vid gränsen för vad som är möjligt. Om det blir en ny folkomröstning och en sådan kullkastar resultatet av den första, kan det hävdas att folk har ändrat uppfattning när de har insett vad deras första beslut leder till. Men alla som håller fast vid att det är resultatet av den första folkomröstningen som ska gälla kommer sannolikt att fortsätta att vara övertygade om att ett nytt beslut har uppnåtts bara genom medvetet sabotage av det första beslutet. Den stora risken med en ny folkomröstning är att den skapar illusioner om att systemet endera har korrigerat sig självt eller svikit sig självt, när det i själva verket ligger närmare sanningen att systemet helt enkelt inte har visat sig moget den uppgift det ställdes inför. Resultatet av folkomröstningen, oavsett de förtjänster det kan förfoga över, har satt strålkastarljuset på begränsningarna i våra institutioner. Inte för att parlamentarismen har misslyckats. Eller att direkt demokrati i form av folkomröstning har misslyckats. Men detta försök att kombinera parlamentarism med direkt demokrati har misslyckats.

Den stora fördelen med Mays så djupt avskydda avtal är i detta sammanhang just att det är så avskytt. Att ingen gillar det betyder, om avtalet godtas av parlamentet, att det inte behöver råda några tvivel om att vi har nått gränsen för det möjliga med det rådande systemet. Största faran är om Brexitresultatet ger bränsle åt uppfattningen att en grupp har manipulerat demokratin för att omintetgöra vad en annan grupp anser, något som denna sedan aldrig vare sig kommer att förlåta eller glömma. Bättre då att erkänna att vi har uttömt möjligheterna än att tro att det finns en version av det rådande politiska systemet som gör att det alternativ vi föredrar kan segra. Med andra ord, hellre en usel kompromiss och sedan gå över till att förändra den demokrati vi har. Så att nästa kompromiss blir bättre.

21 december 2018

Översättning (från engelska): *Björn Erik Rosin*

Lästips

[Vänsterpress om Brexit 2018](#). Det slutliga avgörandet när det gäller Storbritanniens utträde ur EU närmar sig. Fast fortfarande vet man inte om det blir en ”mjuk” eller ”hård” Brexit.

[Brittisk vänsterpress om Brexit november-december 2018](#). Avgörandets stund närmar sig när det gäller att godta eller förkasta det Brexit-avtal som brittiska tories-regeringen framförhandlat. Positionerna verkar låsta.

G. LL Williams: [Politisk kris inför Brexit](#)